

**PANEGYRICI LATINI E LAUDATIONES
RINASCIMENTALI: UN ESEMPIO DI
CONTINUITÀ LETTERARIA**

Marilena ABBATEPAOLO
(Università di Bari Aldo Moro)

Abstract: *Starting from the analysis of Marcantonio Magno's funeral oration to Ferdinand II, acted in Naples (March, 1 st 1516), this paper identifies the network of textual references between this oration and some Latin Panegyrics. In the second part, the article focuses on the fortune of the Panegyrici Latini's corpus among the Italian humanists. In conclusion, the article identifies the relationships between oratory and the political power in the Renaissance courts, particularly in the court of Ferdinando II.*

Rezumat: *Pornind de la analiza discursului funerar al lui Marcantonio Magno rostit pentru Ferdinand al II-lea la Napoli la 1 martie 1516, această lucrare identifică rețeaua de referințe textuale între acest discurs și unii panegirici latini. În partea a doua, articolul se concentrează pe destinul corpus-ului Panegyrici Latini printre umaniștii italieni. În concluzie, articolul identifică relațiile dintre oratorie și puterea politică la curțile renascentiste, în special la curtea lui Ferdinand al II-lea.*

L'AMITA DE BELLICIUS A APULUM

Sabine ARMANI
(Université Paris 13-CRESC – PRES Paris Cité Sorbonne)

Abstract: *In this article, the author pays special attention to the epitaph of an amita (IDR, III, 5/2, 546) written by her nephew. The term was differently translated by maternal aunt (mother's sister) or paternal aunt (father's sister) because the aunt didn't wear the same nomen as her nephew. The author intends to get a better understanding of the terms which express collateral kinship (auunculus, matertera, patruus and finally, amita). She studies the whole occurrences which show that most of them are used in the common sense (maternal uncle, maternal aunt, paternal uncle, paternal aunt). Actually, many ambiguous situations are explained by matrimonial strategies as second marriages. She concludes that the amita from Apulum was probably the half-sister of the father of her nephew.*

Rezumat: *În acest articol, autoarea acordă o atenție specială epitafului unei amita (IDR, III, 5/2, 546), scris de către nepotul ei. Termenul a fost tradus di-*

ferit - ca „mătuşa din partea mamei” (sora mamei) sau „mătuşa din partea tatălui” (sora tatălui), pentru că mătuşa respectivă nu avea acelaşi nomen ca nepotul ei. Autoarea încearcă să înţeleagă mai bine termenii care exprimă rudenia colaterală (auunculus, matertera, patruus şi, în sfârşit, amita). Ea studiază toate ocurenţele, care arată că majoritatea sunt utilizate cu înţelesul lor comun (unchi matern, mătuşă maternă, unchi patern, mătuşă paternă). De fapt, multe situaţii ambigue se explică prin strategiile matrimoniale, cum ar fi a doua căsătorie. Autoarea conchide că amita din Apulum era, probabil, sora vitregă a tatălui nepotului său.

DEMOGRAPHIC ASPECTS FROM ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA

Mariana BALACI CRÎNGUŞ
(Sociology-Anthropology Department, West University of Timișoara)
Cătălin BALACI
(Banat Village Museum)

Abstract: *The study uses extended interdisciplinary methods (sociological, anthropological, demographical, ethnological and historical ones) described briefly in the first part of the paper. After this rather long prelude the authors try to establish the size of the population from Ulpia Traiana Sarmizegetusa in Roman period using the area of the Roman town, the number of places in the amphitheatre and comparing Ulpia with other known Roman towns. Using those methods the authors assert that the number of inhabitants at Ulpia Traiana Sarmizegetusa is between 11.000 to 15.000 persons somewhere at the end of Second Century AD and the beginning of the Third Century AD.*

Rezumat: *În lucrarea de față, pornind de la descrierea metodelor interdisciplinare care pot fi folosite pentru estimarea populației în lumea romană (precum cele sociologice, antropologice, demografice, etnografice și istorice), încercăm să stabilim dimensiunea populației de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Printre mijloacele avute la îndemână pentru demersul nostru se numără aria orașului, numărul de locuri din amfiteatru și comparația dintre situația din capitala provinciei nord-dunărene și cea existentă în alte orașe romane. Folosind metodele enumerate mai sus, susținem că numărul locuitorilor de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa a fost de circa 11.000-15.000 cândva la sfârșitul secolului al II-lea și începutul celui de-al III-lea.*

DIE MILITÄRISCHEN EREIGNISSE AN DER WESTGRENZE DES RÖMISCHEN DAKIEN ZUR ZEIT DES COMMODUS

Doina BENEĂ
(West Universität Timișoara)

Abstract: *Within the territory near the southwest and west border of Roman Dacia, being a low plain area in the first half of the second century, there is no existence of villages. This suggests that when the Roman power established north of the river, it looked like in front of the conquered territory, ending the Tisa, to remain a non inhabited space for more security. It should be noted that we have no archaeological information on the existence of indigenous villages during the first century AD. The military situation of the Tisa and Danube area is not too clearly evidenced by the time of the Marcomanic wars in terms of population movements. There is then a southward advance of Sarmatian Iazyges tribes, perhaps under pressure due to other tribes or other military situations. But it could be determined by another event, including the danger that the territory inhabited largely by Sarmatians would be included in the province Sarmatia planned by the emperor Marcus Aurelius to be made in Barbaricum, together with Marcomania (SHA, Vita Marcii Antonini, 24,5). The organization of the two provinces in Barbaricum, decided by Marcus Aurelius, took place around the year 177. It is not clear now, what was the extent of the Sarmatic land to the south. But in ancient times it must have been known by the barbarian tribes who lived in that area. The Sarmatians Iazyges began to pressure the territory south of the Tisa and Danube in an attempt to avoid inclusion in the Roman province. This would explain the migration of the Sarmatians Iazyges in the space between the Tisa and Danube to the Mureș-Tisa confluence. Local indigenous communities, from the space between Tisa and Danube, could not force the Danube into Pannonia Inferior, but could approach the territories east of Tisa in front of the province of Dacia, trying to establish here. Thus, Iazyges tribes could submit and occupy the territory south of the "bag" towards the Danube. In the new context, the local indigenous settlements in this area have been forced to retreat towards east of Tisa to save in front of these new occupants. This has been achieved with the agreement of the Empire.*

Rezumat: *În teritoriul aflat în preajma frontierei de sud-vest și de vest a Daciei romane – zonă de câmpie joasă –, în prima jumătate a secolului al II-lea, nu se constată existența unor așezări rurale. Acest lucru sugerează faptul că în momentul stabilirii puterii romane la nord de Dunăre, aceasta a căutat ca în fața teritoriului cucerit, respectiv până la Tisa, să rămână un spațiu liber, nelocuit, pentru mai multă siguranță. Trebuie menționat că nu avem informații arheologice despre existența unor așezări rurale indigene databile nici în cursul secolului I p. Chr.*

Cercetările arheologice efectuate în vestul Banatului în apropierea Timișoarei au confirmat existența a trei așezări (Freidorf, Cioreni, Dumbrăvița și Foeni), care se formează spre sfârșitul veacului II în fața valului roman. Ele sunt comunități care aparțin, prin modul lor de organizare al habitatului, dar mai ales prin inventarul arheologic descoperit, unei populații dacice.

Situația militară a spațiului dintre Tisa și Dunăre nu apare prea clar evidențiată în vremea războaielor marcomanice sub aspectul mișcărilor de populație. Se constată într-adevăr o înaintare spre sud a triburilor de sarmați-iazigi, poate sub presiunea altor triburi sau datorită unei alte situații militare. Desigur, în timpul acestor evenimente, apare posibilă o astfel de acțiune. Ea putea fi determinată însă și de un alt eveniment, anume pericolul includerii teritoriului locuit în bună parte de sarmați în provincia Sarmatia plănuită de Marcus Aurelius a fi formată în Barbaricum, alături de Marcomania (SHA, Vita Marci Antonini, 24,5). Datarea momentului organizării celor două provincii în Barbaricum a avut loc în preajma anului 177, în momentul revoltei din Orient a lui Avidius Cassius.

Nu apare clar acum care ar fi fost întinderea plănuită a teritoriului provinciei Sarmatia spre sud. Dar acest lucru trebuie să fi fost cunoscut de triburile barbare care locuiau în arealul respectiv. Sarmații-iazigi au început presiunea spre sud, în teritoriul dintre Tisa și Dunăre, în încercarea de a evita includerea în provincia romană. Aceasta ar explica migrarea sarmaților-iazigi în spațiul dintre Tisa și Dunăre. până în dreptul vărsării Mureșului în Tisa.

Explicația acestui fapt este că aceste triburi încă nesedentarizate și nomade incluse într-o provincie romană ar fi fost impuse la impozite și dări ca orice provincial roman, fiind lipsite astfel de subsidii și de alte avantaje comerciale obținute în relațiile cu romani, implicit de posibilitatea de mișcare pe care o dețineau până atunci. Această rigoare trebuie să fi determinat încercarea de a se sustrage unei includerii în teritoriul noii provincii prin retragerea lor spre sud. În atare situație, soluția sarmaților-iazigi apărea cea mai facilă prin dislocarea triburilor locale de origine locală celtică și dacică. Așa s-ar explica dispariția unor așezări precum cea de la Čurug, aflată imediat la vest de Tisa. Este vorba chiar de încheierea primului nivel de locuire în vremea lui Commodus.

Comunitățile locale din acest areal nu puteau forța Dunărea înspre Panonia Inferior, dar se puteau apropia de teritoriile aflate la est de Tisa din fața provinciei Dacia, încercând să se stabilească aici. Astfel, triburile iazige au putut înainta și ocupa teritoriul din sudul "pungii" spre Dunăre. În noul context, așezările indigene locale din acest spațiu s-au văzut obligate să se retragă înspre estul Tisei, pentru a se salva din fața noilor ocupanți. Acest lucru s-a realizat cu acordul Imperiului.

IL REGNO DELLA CAPPADOCIA NELLA SINTESI STRABONIANA

Nicola BIFFI
(Università di Bari Aldo Moro)

Abstract: *Strabo's silence about many well known events in Cappadocia, concerning the reign of Archelaus, is suspicious. Probably he does so not out ignorance or superficiality, but out of respect for the Queen Pythodoris, widow of the dead king.*

Rezumat: *Tăcerea lui Strabon despre multe dintre evenimentele foarte cunoscute din Cappadocia ce privesc domnia lui Archelaus este suspectă. El procedează astfel, foarte probabil, nu din ignoranță sau superficialitate, ci din respect pentru regina Pythodoris, văduva regelui mort.*

PTOLÉMÉE ET LA TOPONYMIE DE LA DACIE (I)

Dan DANA (CNRS/ANHIMA, Paris),
Sorin NEMETI (Université Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)

Résumé: *L'étude de la tradition manuscrite de la Géographie de Claude Ptolémée (3.8.6) semble indiquer qu'un toponyme de la province romaine de Dacie, traditionnellement connu sous la graphie Arcobadara, et récemment identifié dans une dédicace de l'an 246 (AÉ, 2006, 1130 = AÉ, 2007, 1190), devrait être émendé en *Arcobara. Cette reconstitution permet de reconnaître l'existence d'une série de toponymes daces en -bara («village»?).*

Rezumat: *Studiul tradiției manuscrise a Geografiei lui Claudiu Ptolemeu (3.8.6) pare să indice faptul că un toponim din Dacia romană, cunoscut în mod tradițional prin grafia Arcobadara și identificat recent într-o dedicație din anul 246 (AÉ, 2006, 1130 = AÉ, 2007, 1190) ar trebui emendat în *Arcobara. Această reconstituire permite recunoașterea unei serii de toponime dacice în -bara („sat”?).*

EPIGRAPHIC NOTE ON THE CULT OF JUPPITER DOLICHENUS IN THE IRON GATES

Dragana GRBIĆ
(Institute for Balkan Studies,
Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

Abstract: *The paper deals with the unpublished text of the inscription on a bronze plaque dedicated to Juppiter Dolichenus, that was discovered in the room of principia at a military camp Novae (modern Čezava) in the Iron Gates gorge.*

Rezumat: *Articolul prezintă textul unei inscripții inedite aflate pe o placă de bronz dedicată lui Iuppiter Dolichenus în castrul de la Novae (azi, Čezava) din regiunea Porților de Fier.*

L'ADOPTION DE LA TACTIQUE MANIPULAIRE ET LA BATAILLE DE CANNES: PROPOSITIONS POUR QUELQUES REAJUSTEMENTS

Xavier LAPRAY
(Rattaché au laboratoire ANHIMA, Paris)

Abstract: *This paper re-examines Delbrück and Samuels' theory about the chronology of manipular tactics. First, it redefines what the expression means, especially to which level of combat it was applied then it clarifies the relationship between armament and tactics. Secondly, it questions the traditional explanation of the use of the Roman phalanx at the battle of Cannae, thanks to a criticism of Polybius' testimony. Finally, this paper collects several arguments which, put together, asserts the existence of major tactical changes in the Roman army during the decade which followed the great military disasters of 218-216. Consequently, these analyze leads to a late dating for the setting up of manipular tactics.*

Rezumat: *Această lucrare reexaminează teoria lui Delbrück și Samuels despre cronologia tacticii manipulare. Mai întâi, el redefinește ce anume înseamnă expresia, mai ales la ce nivel al luptei era aplicată, apoi clarifică relația dintre armament și tactică. În al doilea rând, el pune sub semnul întrebării explicația tradițională dată folosirii falangei romane în bătălia de la Cannae, prin critica făcută mărturiei lui Polybius. În sfârșit, această lucrare adună mai multe argumente care, împreună, demonstrează existența unor schimbări tactice majore în armata romană în decada care a urmat marilor dezastru militare din 218-216. În consecință, această analiză conduce la ideea unei date târzii pentru crearea tacticii manipulare.*

COLUMELLA: LO SCIENZIATO E L'ARTISTA

Enrico DI LORENZO
(Università di Salerno)

Abstract: *The author highlights the art and style of a 'technical' author as Columella. Critics have so far preferred to emphasize mainly the scientific aspect of his works, but through an examination of the clauses of re rust. 12,52,9-13 and arb. 26, the author shows that Columella particularly takes care in his text of rhetorical structure too.*

Rezumat: *Autorul evidențiază arta și stilul unui autor "tehnic" precum Columella. Până recent, criticii au preferat să evidențieze în principal aspectul științific al lucrărilor sale, dar prin examinarea încheierilor din re rust. 12,52,9-13 și arb. 26, autorul arată că, în textul său, Columella a fost atent, deopotrivă, la structura ritmică.*

TERRE SOTTO I MARI NELL'ENEIDE

Olga MONNO

(Università di Bari Aldo Moro)

Abstract: *Servius' notes ad Aen. 1,381 and ad Aen. 3,522 show that Vergil's exegesis is sometimes only the pretext to give his class/readers the first rudiment of science and philosophy, teaching scientific-naturalistic theories attributed to a hardly identifiable group of physicists. The notes, written to explain the unusual use of conscendere and the meaning of humilis respectively, share the same reference to an odd physic law, digressing from literary to scientific matter. Even if different in structure, form and content, both the notes prove that Servius quotes with generic and repeated formulas a philosophical thought, that is not particularly complex and defined, but nevertheless is always consistent with the comment of Vergil.*

Riassunto: *L'esame delle note ad Aen. 1,381 e ad Aen. 3,522 dimostra come l'esegesi a Virgilio costituisca a volte per Servio solo il pretesto per poter insegnare ai suoi allievi/lettori anche teorie o nozioni di carattere scientifico-naturalistico riconducibili ad un non ben identificato gruppo di fisici. I due interventi, originati dalla necessità di spiegare rispettivamente l'uso inconsueto del verbo conscendere e il valore semantico di humilis, sono accomunati dal fatto di sconfinare, attraverso l'identico riferimento ad una strana legge della «fisica», dalle litterae alla scienza. In particolare, per quanto differenti per struttura e focus argomentativi, ambedue le note testimoniano come spesso Servio richiami con formule generiche e ripetitive una 'scuola di pensiero' non particolarmente complessa e definita, ma pur sempre in coerenza e aderenza al commento al testo virgiliano.*

LA FIDUCIA, L'INGANNO, IL TRADIMENTO (NELLE ELLENICHE SENOFONTEE)

Domenica Paola ORSI
(Università di Bari Aldo Moro)

Abstract: *The subject of this paper is the analysis of three concepts that are present in Xenophon's Hellenica: trust, deception, treason. In this analysis a particular attention is paid to foreign relations. If trust and loyalty produce and maintain situations of stability, deception and treason are dynamic elements and are cause of change. The approach is lexical.*

Riassunto: *La fiducia, l'inganno e il tradimento non di rado accompagnano e condizionano lo sviluppo degli eventi storici. Nelle pagine che seguono se ne vuole indagare la presenza nelle Elleniche senofontee, rivolgendo attenzione particolare all'ambito della politica estera. L'approccio scelto è lessicale.*

Rezumat: Subiectul acestui articol este analiza a trei concepte prezente în Hellenica lui Xenofon: încrederea, înșelăciunea, trădarea. În această analiză, o atenție deosebită este acordată relațiilor externe. În timp ce încrederea și loialitatea produc și mențin situații de stabilitate, înșelăciunea și trădarea sunt elemente dinamice și cauzează schimbare. Abordarea este lexicală.

SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI DESPRE INFINITATEA DIVINĂ

Liviu PETCU
(Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iași)

Abstract: *The notion of divine infinity is important in Gregory of Nyssa's theology; it is even argued by Ekkehard Mühlenberg that Gregory was the first to ascribe infinity to God. It appears that Mühlenberg's interpretation has to be nuanced. In this article key texts on divine infinity in Gregory, taken from Contra Eunomium, De vita Moysis and In Canticum canticorum are discussed. The argument for God's infinity in De vita Moysis and In Canticum canticorum is along the same lines as in Contra Eunomium: God, being the absolute Good, does not admit of any opposite, and since he can only be limited by His opposite, he does not have any limit.*

Rezumat: Noțiunea de infinitate divină este deosebit de importantă în teologia Sfântului Grigorie de Nyssa. Teologul Ekkehard Mühlenberg susține că Sfântul Grigorie a fost primul care a încercat să demonstreze și să dezbată noțiunea de infinitate divină, însă alți teologi opiniază că această afirmație trebuie nuanțată. În prezentul studiu, sunt discutate cu precădere textele-cheie din operele de maturitate ale Sfântului Grigorie al Nyssei: Contra Eunomium, De vita Moysis și In Canticum canticorum. Argumentul pentru infinitatea lui Dumnezeu în De vita Moysis și în In Canticum canticorum se derulează pe aceleași coordonate ca în Contra Eunomium: Dumnezeu, fiind Binele absolut, nu admite opus, și, din moment ce poate fi limitat doar de opusul Său, nu are nici o limită.

LE PASSAGE DES CELTES PAR LA DARDANIE ANTIQUE D'APRES LES SOURCES ECRITES

Vladimir P. PETROVIĆ
(Institut des études balkaniques
de l'Académie serbe des sciences et des arts)

Résumé: *Le but de mon article serait de tenter de décrire, s'appuyant sur les sources écrites, l'atmosphère d'une période tout à fait exceptionnel dans l'histoire des Balkans. Dans les années quatre-vingts du IIIe siècle avant J-C la*

région centrale des Balkans était touchée par la dissension des derniers diadoques macédoniens, et peu après elle était envahies par des Celtes. Le chemin des Gaulois, qui menait de Danube au sud vers des richesses grecques, passait par la Dardanie.

Rezumat: Scopul articolului este de a descrie, plecând de la izvoarele scrise, atmosfera unei perioade cu totul excepționale din istoria Balcanilor. În anii '80 ai secolului al III-lea î.H., regiunea centrală a Balcanilor era marcată de disensiunile dintre ultimii diadohi macedoneni; la puțin timp, a fost invadată de celți. Drumul gallilor, care s-au îndreptat către regiunile grecești bogate, a trecut prin Dardania.

LA FEMME – CORPS ET REPRESENTATION DANS LA DACIE ROMAINE

Atalia ȘTEFĂNESCU-ONIȚIU
(Université de l'Ouest de Timișoara)

Abstract: *Our analysis takes as starting point the assertion that “for the Romans, the funerary monument is a posthumous presentation of self-image to the others, an image the deceased has created and wants to pass to others and to posterity”. Reviewing the monuments that depict faces and bodies of women we realize that in very few cases women are valued for their grace and femininity. Body shapes are masked in most cases under clothes, the craftsmen insisting rather to surprise the folds of the tunic or palla, the hairstyle details or the ornaments than the facial expression and the proportions or forms as we find for example in stone statues or bronze statuettes. The general way of representing a woman, with emphasis on dress and hair, especially the latter in fashionable time, on ornaments and less on body and physiognomy makes us believe that not only the clumsiness or skill of the artisan, not just the books with models or the stereotyp of the funerary monuments would be involved here, but also issues like elegance and the way woman actually wanted to be perceived by their followers (beautiful, not necessarily physically, arranged, with her most beautiful jewels, and as matron, dignified, proud, loving her husband and protecting her children).*

Rezumat: *Analiza noastră are ca punct de plecare afirmația potrivit căreia „pentru romani, monumentul funerar este o formă postumă de prezentare a propriei imagini celorlalți, a unei imagini pe care defunctul și-a creat-o și vrea să o transmită astfel celorlalți și posterității”. Trecând în revistă monumentele pe care sunt reprezentate chipuri și trupuri de femei, constatăm, la o privire generală, că în prea puține cazuri femeia este valorizată în sensul grației și feminității. Formele corpului sunt mascate în majoritatea situațiilor sub piesele vestimentare, meșterii pietrari insistând mai degrabă să surprindă faldurile tunicii sau pallei, detaliile coafurii sau obiectele de podoabă, și nu expresia feței, respectarea proporțiilor sau evidențierea formelor, așa cum regăsim, spre exemplu în statuaria majoră sau la statuetele de bronz. Maniera generală de redare a femeii, cu accent pe ținută și coafură, mai ales aceasta din urmă în pas cu moda timpului, pe obiect-*

tele de podoabă și mai puțin pe trup și surprinderea frumuseții fizionomiei ne duce cu gândul la faptul că nu numai stângăcia sau talentul meșterului pietrar, nu doar caietele de modele sau stereotipia monumentelor funerare ar trebui invocate aici, ci și aceste aspecte care țin de cochetărie și de modul în care își dorește de fapt clientela feminină să fie percepută de către urmași (frumoasă, nu neapărat fizic, aranjată, purtând bijuteriile cele mai frumoase și ca matroană demnă, mândră, iubindu-și soțul și protejându-și copiii).

NOTE SULLA TRADIZIONE DEI GRAECA NELLE NOCTES ATTICAE DI AULO GELLIO

Elisa TINELLI
(Università di Bari Aldo Moro)

Abstract: *An aspect of great interest in the history of the tradition of Latin texts is the transmission of Graeca, that, often, in the Latin manuscripts, are missing or corrupted, because of ignorance of the language of Homer by medieval copyists. For a work as Aulus Gellius' Noctes Atticae, macroscopic case of indirect tradition, the study of the transmission of Graeca may be particularly successful: here, we propose some considerations.*

Rezumat: *Un aspect de mare interes pentru istoria tradiției textelor latine este transmiterea cuvintelor grecești, care, adesea, în manuscrisele latine, lipsesc sau sunt corupte, din cauza necunoașterii limbii lui Homer de către copiii medievali. Pentru o lucrare precum Noctes Atticae a lui Aulus Gellius, un caz macroscopic al tradiției indirecte, studiul transmiterii cuvintelor grecești poate fi, în mod special, realizat cu succes: aici, ne propunem câteva considerații.*

MODERATA SATURITAS LA HIERONYMUS

Nelu ZUGRAVU
(Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iași)

Abstract: *The work of Hieronymus reveals tension between the urge to pursue the austere model, on the one hand, and the extent to which it should be kept in its completion depending on age, sex, social status, physical condition, on the other; in this context, numerous references are made to the diet to follow. Between inmoderata abstinentia and luxuria, the way is frugalitas. In many of his letters, Hieronymus advises recipients to have a simple meal and to keep simplicitas and moderata ieiunia. But what model of moderatio is recommended by Hieronymus? Like hermit and an expert of life of the hermits and the eastern monasteries, he admires the culinary customs of the communities from this part of the world, where the „moderate satiety is not banned” (nec moderata saturitas condemnatur),*

as he wrote in a letter from 393/4. For Hieronymus *moderata saturitas* is an austere diet.

Rezumat: Opera lui Hieronymus dezvăluie tensiunea între îndemnul de a urma calea ascetică, pe de o parte, și măsura care trebuie păstrată în parcurgerea acesteia în funcție de vârstă, sex, stare fizică, statut social, pe de alta; în context, numeroase trimiteri sunt făcute la dieta de urmat. Între inmoderata abstinencia și luxuria, calea de urmat este frugalitas (simplitatea, sobrietatea). În multe dintre scrisorile sale, Hieronymus își sfătuiește destinatarii să aibă o masă frugală și să țină posturi (ieiunia) simple (simplicia) și moderate (moderata). Dar ce model de moderatio alimentară recomandă Hieronymus? Eremit și bun cunoscător al vieții anahoretice și mănăstirești din Orient, el admira obiceiurile culinare ale comunităților cenobitice din această parte de lume, acolo unde, așa cum scria într-o epistolă din 393/4, nu se dezaproba „săturarea moderată” (nec moderata saturitas condemnatur). Pentru Hieronymus, moderata saturitas e, așadar, o dietă ascetică.